

A TANULÁSI MÓD VIZSGÁLATA TANÍTÓKÉPZŐS HALLGATÓKNÁL

A vizsgálat körülményeinek ismertetése

Hallgatóink tanulásának és önképzésének sajátosságait vizsgálva a feltáró módszerek közül a felmérés (ankét) módszerét alkalmaztuk, a tanárképző főiskolás pszichológiai segédkönyvben szereplő kérdések tömörítésével, tanítóképzős viszonyainkhoz adaptálva.¹ A 33 kérdést tartalmazó kérdőíven alkalmaztunk zárt kérdéseket 2 és 3 válaszlehetőséget megadva; nyílt kérdéseket is, konstruktív választ igényelve jelöltjeinktől; és adott témában rangsorolás elvégzését is kértük tőlük, ismeretszerzésre és azok rögzítésére irányuló tevékenységük speciális és tipikus vonásait tudakolva.

A felmérést 1975 márciusában a Kaposvári Tanítóképző Intézetben az I., II. és III. évfolyamon, a Bajai Tanítóképző Intézetben, a Debreceni Tanítóképző Intézetben és a Sárospataki Tanítóképző Intézetben az I. évfolyamon 30–30 fős rész minta kiválasztásával végeztük el; az előző felmérésben résztvetteken kívül bevonva III. éveseinket intézetünkben.² A vizsgálatban résztvevőktől kértük nevük feltüntetését azért, hogy a későbbi felmérésekbe való bevonásuk lehetőségeit megteremtjük. Kivételt képezett a Kaposvári Tanítóképzőben a III. évesek 36 fős rész mintája (mind hallgatónő), akiknél lehetőséget adtunk a névvel vagy a név nélkül történő válaszadásra, s végül 32 hallgatónő anonim és 4 hallgatónő névvel jelölt anyaga kerülhetett feldolgozásra harmadéveseinknél. A felmérésben közreműködők száma 178 lett a beérkezett kérdőívek alapján.

A mintában szereplők megoszlása nemek szerint: 164 hallgatónő és 14 férfihallgató. A felmérésben használt kérdőívet a Mellékletben ismertetjük.

A tanulási mód empirikus anyagának elemzése

Tanítóképzős hallgatóink tanulási módjait, szokásait vizsgáló ankétanyagunk kérdései közül elsősorban az 1. 2. 3. és 23. kérdésre adott válaszaikat érdemes szemügyre venni. Kialakult *napirenddel* a hallgatók 51,1%-a (91 fő) rendelkezik, enélkül él 48,9% (87 fő). Napirendjük betartására hetvenen törekednek, ez a minta egyharmada (33,7%). Köztudott, hogy az állandósult napirend a benne érvényesülő szokásrendszerekkel jelentős tevékenységre készítető tényező, ezért a fenti arány nem látszik eléggé kedvezőnek hallgatóinknál a tanulás segítésében. Ezt annak ellenére állítjuk, hogy hasonló felső-

¹ *Almásy György*: Egységes jegyzet a Pszichológia című tanárképző főiskolai tankönyvhöz. Pszichológiai gyakorlatok. Bp. 1972. 22–24.

² A felmérésben közreműködő *Jurcsák Lászlóné*, *Stein Jánosné* és *Szerencsi Sándorné* intézeti tanároknak segítségét hálásan köszönöm.

oktatási intézményben végzett tájékozódás adatai ennél is kedvezőtlenebbek – óvónőképzős II. éves hallgatók 29%-a vallotta magáról: „rendelkezik napirenddel és törekszik is annak betartására, míg az első évesek többsége még nem alakított ki betartható munka- és életrendet.”³ A tervszerű tanulást jelentősen segítheti az *időszakos tanulási terv* (heti vagy havi), mellyel a tanítójelöltek 27,5%-a (49 fő) bír; több mint kétharmaduk enélkül dolgozik.

A 3. és 23. kérdés tulajdonképpen ugyanarra a problémára kíván rákérdezni: a *folyamatos tanulás* vagy a *kampányszerű felkészülés* helyzetére. Az adatok: a jelöltek 43,2%-a (77 fő) vallja magát a folyamatos tanulás megvalósítójának, szemben az inkább vizsgaidőszakban készülő 55,6%-kal (109 fő). Meg kell jegyeznünk, hogy többen bizonyos megszorításokkal sorolják be magukat a rendszeresen tanulók közé. Például az 1. sorszámú jelölt: „néha megszakad a folyamatosság, mert fáradt vagyok, s inkább alszom”, az 5. sz. jelölt lakonikusan írja: „is-is”, a 6. sz. jelölt: „azokból a tárgyakból, amelyek nehezebbek és fontosabbak”, a 18. sz.: „a tantárgytól függ folyamatos tanulásom”.

Az *évközi folyamatos ismétlésre* vonatkozó adatok a következők: 25,2% (45 fő) pozitív választ adott, míg nemmel felelt 72,8% (129 fő). A *folyamatos tanulást* vallók 43%-os részesedése, de különösen a *folyamatos ismétlést* jelzők 25%-os jelentkezése a mintában szereplő hallgatóknál önmagában véve nem tűnik túl kedvezőnek hallgatóink tanulási morálját tekintve.

Más a helyzet, ha adatainkat összehasonlítjuk a szakirodalomban szereplő hasonló tartalmú vizsgálat eredményeivel. Az 1963–65. években az ELTE, az Egri Tanárképző Főiskola, az Esztergomi Felsőfokú Vegyipari Technikum és az Esztergomi Tanítóképző Intézet hallgatói között vizsgálatokat folytatott *Buzás László* egyetemi docens, *Molnár József* főisk. tanár, *Csordás András* technikum docens és *Csiszár Albert* intézeti tanár.⁴ A tanítóképzős hallgatókra vonatkozó közzétett adatokkal összevetve már sokkal kedvezőbb a jelenlegi helyzet hallgatóink tanulása terén. Ugyanis Csiszár Albert írja: a hallgatók szinte kivétel nélkül nem rendszeres, nem állandó jellegű tanulásról szólnak saját tanulásukat jellemezve. A beszámolókból kitűnik, hogy ennek nemcsak „objektív körülmények (sok évközi elfoglaltság, a délutáni sűrített programok, rossz órabeosztás) az okai, hanem szubjektív, a hallgatók természetében rejlő okai is vannak. A sokirányú érdeklődés, a tanulási kedv hiánya és a hallgatói érdek hiánya, nincsenek érdekeltté téve, rákényszerítve, hogy év közben folyamatosan tanuljanak.” A 146 fős mintájukból összesen 4 hallgató akadt, aki rendszeresen tanult (ez 2,7%), szemben a mi vizsgálatunk 43, illetve 25%-ával.

A közzétett anyagból⁴ viszont kiderül egy fontos értelmezési probléma. Ugyanis Csiszár Albert írja: „a tanév közben végzett tanulás a hallgatók túlnyomó többségénél nem rendszeres, nem elmélyült: *jobbik esetben is inkább csak az illető tárgy anyagában való tájékozódásra, a jegyzet és az előadások anyagának átolvasására, amellet a „kötelező” irodalom feldolgozására szorítkozik*” (Kiemelés tőlem, Sz. G.)

Úgy érezzük, hogy a hallgatónál (olykor oktatónál is) talán kissé leszűkítve jelentkezik a „tanulás, a felkészülés” fogalma, ha a jegyzet, előadás anyagának átolvasását, a kötelező irodalom feldolgozását nem veszik „teljes értékű” tanulásnak. S talán ez az eltérő szemlélet is jelentkezik a két vizsgálat adatai és következtetései közötti túlságosan nagy eltérésben, – az alig 3% és a 43 ill. 25% közötti különbségben – a feltehetően ható egyéb tényezők mellett (fokozódó tantervi és tanári követelmények,

³Lázár Imre: Az óvónőképzős hallgatók szakmai és kulturális igény szintje. Magyar Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleményei, X. kötet. 1975. 57–77.

⁴Csiszár Albert: Vizsgálatok a tanévközi és vizsgai tanulás kapcsolatban. Felsőoktatási Szemle 1966/9. 521–524.

fejlettebb hallgatói érdeklődés stb.). Mi egyaránt az évközi tanulás szerves részének vettük a fentieket, és ezeknek az adatai is benne vannak a „túl jó” eredményekben.

Az idézett esztergomi-egri vizsgálatban résztvevő hallgatók név nélkül adták meg (mind a 291 illetve 146 fő), ezzel szemben a mi vizsgálatunkban szinte kivétel nélkül névvel kértük a válaszokat a már említett okból. Ennél a vizsgálatnál volt kivétel a 178 fős mintából a harmadik éveseké (34 főnél), mely anonim válaszokat tartalmazott.

A következőkben a fenti kérdésre adott válaszokat intézetenként két szempontból elemezzük. Az egyik: *jelentkezik-e jelentős eltérés vagy megfelelés az egyes intézetek hallgatói által adott válaszokban?* A másik: *van-e jelentős eltérés a névvel és az anonim adott válaszaik között.* (Ld. a közölt táblázatot.)

	Tanul		Ismétel		Nem tanul		Nem ismétél	
	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő
Kaposvár I. (35 fő)	60,1	21	48,5	17	37,1	13	45,7	16
Kaposvár II. (26 fő)	53,8	14	26,9	7	53,8	14	23,0	19
Kaposvár III. (36 fő, benne 32 anonim)	22,8	8	8,3	3	80,5	29	88,8	32
Baja I. (25 fő)	40,0	10	24,0	6	60,0	15	76,0	19
Debrecen I. (26 fő)	23,0	6	23,0	6	80,7	21	76,9	20
Sárospatak I. (30 fő)	60,0	18	23,3	7	56,6	17	76,6	23
Összesen: 178 fő	43,2	77	25,2	45	55,6	109	72,8	129

Az egyes intézetekben a két jelenség: *a tanulás és ismétlés viszonya* globálisan jónak mondható, hiszen az r 0,83-as értéke szoros korrelációt mutat. Ezen a globális képen belül, ha a részleteket vizsgáljuk, a következő *tendenciák* mutathatók ki. Tanítóképzős hallgatóinknál mind a tanulás, mind az ismétlés fokozatosan csökken az első évtől haladva a III. évig. Ezt mutatja a kaposvári, a bajai és sárospataki I. év, valamint a kaposvári II. év részmintájának az eredménye: a 60,1, a 60,0, a 40,0, illetve 53,8%, szemben a kaposvári III. év 22,2%-os eredményével. Kivételt képez itt a debreceni I. év 23%-os eredményével, mely eltér a fenti tendenciától.

A másik hasonlóság az I. évfolyam részmintáinál mutatkozik a kaposvári, a sárospataki 60–60%-os és a bajai 40%-os eredményben. A tanulásban fontos *folyamatos ismétlés* érvényesülése terén szintén nagy hasonlóság tapasztalható az I. és II. éves hallgatók eredményei között. Az eredmények: 23, 23, 24, és 48% az I. évben, és 27% a II. éven. Ennél a kérdésnél még nagyobb az eltérés az első-második és a harmadik év között, hiszen az utóbbiaknál a folyamatos ismétlés a hallgatók 8%-ánál jelentkezik, saját bevallásuk

szerint. Ha a folyamatos ismétlés átlagát vesszük a felmérésben (25,2%-ot) 100%-os teljesítménynek, akkor a III. év ehhez viszonyítva csak 32%-os teljesítménnyel dicsekedhet.

Az I. éves – a pályára lelkesen induló – hallgatók viszonylag jó munkamorálja, tanulási „kedve” fokozatosan romlik a II. és főleg a III. évben. Ez a jelenség általánosnak látszik, saját vizsgálatunk mellett különböző intézetekből származó tanári információk által (tanácskozásokon, tapasztalatcseréken) már évek óta megerősítést nyernek. Ha a jelenség okait itt most csak a *tanulási mód* aspektusából próbáljuk megközelíteni, akkor a Csiszár Albert által is kiemelt okok látszanak hatni. A sokirányú érdeklődés hallgatóinknál az egyik ok, – ankétanyagunk 4. kérdése tudakolta ezt, s a jelöltek 82%-a (147 fő) széles érdeklődési körrel rendelkeznek tudja magát –, s mellette valószínű, hogy a hallgatói „érdek” hiánya is oka fenti tendenciának, nincs eléggé érdekeltté téve a hallgató a tanulásban minden évfolyamon. Azaz csak vizsgára készüléssel is boldogul megfelelően intézeteinkben a hallgatóság. Más okokat itt most nem veszünk elemzés alá – így tanterv, vizsgatervi, tanári módszerek, követelmények terén jelentkező okokat –, mert ezekre a későbbi vizsgálatainkban, elemzéseinkben térünk majd ki.

A másik szempontunk: a névvel és az anonim adott válaszok közötti eltérés vagy egyezés vizsgálata. Az öt névvel adott rész minta átlaga a *folyamatos tanulás* terén: 47,3%, szemben az anonim választ adó kaposvári III. évesek 22,2%-os átlagával – nagyon jelentős különbséget mutat. A névvel válaszoló eredményét 100%-nak véve, az anonim választ adók eredménye ennek csak 46%-a. A kérdés ezek után kettős: a nagy eltérés vajon a névvel vagy név nélkül válaszolás tényéből adódik-e vagy a III. évre különböző okokból kialakuló „hajrá-tanulásból”, a vizsgaidőszakra koncentráló tanulási módból. Abból vajon, hogy a III. évesek már „kitanulják”, elég csak a vizsgaidőszakban „strapálni magukat”?

Ezekre a nyitott kérdésekre választ keresve, úgy véljük, csak a többi kérdés megválaszolásában is jelentkező egyezésre vagy eltérésre kell figyelniük az anonim és névvel válaszoló hallgatóknál. Ilyen kérdés volt a 23., a *folyamatos ismétlést* tudakoló, melynek eredményei a következők. Az öt névvel megválaszolt rész minta eredményeinek az átlaga: 29%, szemben a kaposvári harmadévesek anonim mintájának 8,3%-ával. Az öt rész minta eredményét 100%-nak véve, az anonim választ adók eredménye ennek csak 28,6%-a. Tehát ennél a két kérdésnél a névvel és a név nélkül adott válaszok között az eltérés jelentős, s ezek alapján pusztán nem dönthetjük el, hogy miből adódik e nagy eltérés, csak a többi kérdésre adott válaszok elemzése terén lehet perdöntő bizonyítékokat keresni fenti probléma eldöntésére, megválaszolására – a kétségtelenül orientáló saját tapasztalatok mellett, melyekről fentebb már szóltunk.

A tanulásban, de főleg az előadások hallgatására és az önálló források tanulmányozására épülő főiskolai ismeretszerzésben alapvető fontossága van a *helyes jegyzetelésnek*. Ezt két kérdésünk vizsgálta az ankétanyagban, a 10. és 11. A 10. kérdés, mely szinte sugallja a pozitív válaszokat (tud-e már . . .). Talán a szépítő tendencia is közrejátszott ezenkívül – véleményünk szerint – abban, hogy a megfelelően jegyzetelők közé 143 fő (84%), a nem megfelelően jegyzetelők közé csak 28 hallgató (16%) sorolta be magát. Ennek a kontrolljaként szerepelt a 11. kérdés arról, hogy mindent lejegyez vagy csak a lényegét, erre a fentihez hasonló arányban válaszoltak. (Ld.: az Összesítést a Mellékletben!) Ez így biztató lenne, saját eltérő tapasztalataink ellenére, de egyik hallgatónk megjegyzése kicsit kételkedővé tesz bennünket. Azt írja ugyanis magáról (a 148. sorszámu hallgató), hogy már „tud megfelelően jegyzetelni”, de „mindent igyekszem lejegyezni”, bár „nem mindig sikerül a pontos lejegyzés, néha csak a nagyon lényeges dolgokat tudom leírni”. Ha többen is így értelmezik hallgatóink közül az eredményes jegyzetelés fogalmát, akkor nem eléggé megnyugtatóak a fenti kedvező adatok (a több mint 80% pozitív válasz.)

*

Két kérdés irányult az *értelmes, logikus tanulás* helyzetére: a 8. az előadás közbeni kritikusságra, gondolkodó befogadásra, a 14. pedig az alig értett szövegek megtanulására vonatkozott. 53 jelölt (29,6%) minden további nélkül átveszi az előadó megállapításait, míg 126 gondolkodik is előadásainkon-szemináriumainkon (70,4%). Ez az arány kedvezőnek látszik.

Az *alig értett tankönyvi szövegek megtanulói* 56-an vannak (32,2%), szemben az értelmes tanulásra törekvő 117 fővel (67,7%), ez egyharmad-kétharmad arányt jelent, ha kerekítéssel élünk. Tehát a hallgatók egyharmadánál előfordul a kellően nem értett szöveg megtanulása (a mechanikus tanulás), annak ellenére, hogy szaktudományi ismeretekkel birtokukban kellene most önmagukat, majd később tanítványaikat meggyőzni az értelmes tanulás előnyeiről, a megértés fontosságáról.

Az anyag helyes kijegyzetelése, a *vázlat-kivonatkészítés* fontossága szintén közismert. A hallgatók 55,9%-a (100 fő) él ezzel a lehetőséggel felkészülése során, míg 44,1% csak a szöveg többszöri átolvasásával tanul. Ezt az arányt sem tarthatjuk eléggé kedvezőnek, különösen a nem napról napra tanuló és felelő hallgatóknál, a hosszabb távú megőrzésre épülő főiskolai munkában, a későbbi időpontokban – néha évek elteltével – felhasználásra kerülő ismereteknél. Hallgatóink *tanulási módját* vizsgáló kérdésünkre (16. számú) a következő válaszok születtek. Globális tanulás 56 főnél (30,6%), a frakcionáló 38 főnél (20,7%) és a kombinált tanulási mód 89 főnél, (48%) fordul elő. Mind a globális, mind a frakcionáló tanulási mód hátrányait ismerve örvendetesnek látszik a kombinált mód uralkodó szerepe hallgatóinknál. Kár, hogy hazai tanítóképzős hallgatókra vonatkozó összehasonlítási anyag – legjobb tudomásunk szerint – nem áll rendelkezésre, mely még realisabbá tehetné megállapításunkat.

A *legeredményesebb tanulás feltételei* a pszichológiatudomány szerint a több feltétel egybekapcsolása, a vizuális és akusztikus tanulás egyesítése.⁵ Így a hangosan olvasás előnyösebbnek bizonyul, mint a csendben olvasás. Ha csak ezt vennénk számításba, akkor kedvező lenne a következő összkép. Hallgatóink 62,5%-a, 112 fő szokott hangosan tanulni, szemben a nemmel válaszolók 37,5%-ával, 69 fővel. Viszont ha a főiskolai hallgatók életfeltételeit vesszük, – akár kollégiumban, könyvtárban, akár albérlésben tanulnak –, akkor ez a nagy százalék a hangosan tanulónál már egyáltalán nem kedvező; s eszünkbe juttatja a kollégiumi együttélés zavarait ezzel kapcsolatban, a sok panaszt, problémát a hangosan tanulás miatt (egymás zavarása, helyiséghiány).

Ismeretszerzésünkben, de az embereket-tanulókat megismerő tevékenységünkben sok gondot okoz az *elsietett általánosítás*. Az ezzel kapcsolatos adatok szerint a jelöltek 49,4%-a, 80 fő (!) hajlamos néhány esetből történő általánosításra, míg 50,6%, 82 fő ezt nem vállalja magára jellemzőnek. Úgy véljük, hogy minden túlzás nélkül állapíthatjuk meg ennek az arálynak kedvezőtlen voltát, s vonhatjuk le a szükséges konzekvenciát.

A *megbeszélésekben, vitákban való részvétel* elengedhetetlen a pedagógus munkakörben dolgozóknál. Erre kérdezett rá a 31. kérdésünk. A válaszok szerint hallgatóink 72,1%-a (129 fő) szeret vitatkozni, míg passzív e téren 27,9% (50 fő). Úgy tartjuk, hogy ha 100 tanítóból 28 nem szereti a vitákat, nem szívesen vállalja mások meggyőzését – szinte minden harmadik tanító! –, akkor ezzel nem lehetünk elégedettek, hiszen a

⁵ Kardos Lajos: Általános pszichológia. Bp. 1964. 127.

kisgyermek nevelése mellett a szülők, a felnőttek meggyőzésében – főleg világnézeti, erkölcsi téren – jelentős szerepe van a tanítónak.

Alaptétel, hogy az érdeklődés meghatározza a tevékenységünket, így jelentős mértékben a tanulást is. Hallgatóink tanulását kutatva ezért került bele ankétanyagunkba a képzés során szereplő tudományterületek és ezekkel kapcsolatos tanítójelölti érdeklődés vizsgálata. A hallgatói válaszokból a következő rangsor alakult ki:

1. Iskolai gyakorlat	8. Biológia, egészségtan
2. Irodalom	9. Rajz, művészettörténet
3. Pszichológia	10. Marxizmus-leninizmus tárgyai
4. Pedagógia	11. Logika
5. Testnevelés	12. Technikai nevelés, gyakorlati foglalkozás
6. Nyelvészet	13. Matematika
7. Ének-zene	14. Orosz nyelv

A hallgatói rangsorolásban – véleményem szerint – a következő kedvező tendenciák nyilvánulnak meg. A tanítójelöltek nagyfokú érdeklődése a pedagógiai és pszichológiai tudományok és ezek gyakorlati alkalmazása iránt – a rangsorban elfoglalt 1. 3. és 4. hellyel – értékes tendencia. Ezen a felmérésen kívül a másoktól szerzett és saját magunk által észlelt tapasztalatok alapján talán azt is megkockáztatjuk, hogy éppen a tanítóképzésben áll leginkább előtérben a pedagógiai és pszichológiai tudományok anyaga, érvényesül a tantervben, az egész képzési rendszerben és a hallgatói vélemények szerint a hallgatók érdeklődésében. Az már más kérdés, és nem kevésbé fontos, hogy a fenti előnnyel hogyan tudunk közösen sáfárkodni, mi és hallgatóink. Az, hogy a pedagógiai és pszichológiai érdeklődéssel és ismeretekkel hogyan tudnak gazdálkodni jelöltjeink, milyen a felhasználás hatékonysága.

A gyakorlati munka szükségleteit nézve, az alsó tagozati oktatás tartalmát véve szintén pozitív tendencia jelöltjeink nagyfokú irodalmi és nyelvészeti érdeklődése, a 2. és a 6. hely a rangsorban példázza ezt. A sokirányú képzésben fontos szerepe van a testnevelésnek és a zenének, ez kellően tükröződik hallgatóink érdeklődésében, a két tudomány 5. és 7. rangsorhelyében.

A hallgatói válaszok rangsorolását továbbvizsgálva, kiütöknöznek eléggé kedvezőtlen tendenciák is hallgatóink érdeklődésében. A marxizmus-leninizmus tárgyainak helye nem kedvező hallgatóink értékelései alapján, hiszen a rangsor 10. helyére került, jócskán a mezőny második felébe. Régóta ismert a logika oktatásának problémája a tanítóképzésben, a hallgatók negatív hozzáállása a tárgyhoz; így nem volt váratlan számunkra, hogy a hallgatói besorolás a rangsor 11. helyére juttatta csak.

Ezeknél a negatív tendenciáknál is súlyosabbnak érezzük a matematika és a orosz nyelv helyzetét: a matematika az utolsó előtti 13. helyet, míg az orosz nyelv az utolsó, a 14. helyet kapta a hallgatói válaszok alapján:

Úgy érezzük, hogy a matematika iránti alacsony szintű érdeklődés kialakulásának hosszú évekre visszanyúló gyökerei vannak, kezdve a pályára indítástól, a középiskolai felkészítéstől a tanítóképző intézeti felvételi vizsga tartalmával kapcsolatos vitákig, a nem megnyugtató megoldásig, a tanítóképzésben a matematika nem eléggé kedvező helyzetéig. Mindenesetre tény, melyet tapasztalataink megerősítenek, hogy leendő hallgatóink úgy tudják: itt nem fontos a matematika, nem lényeges tárgy a felkészülésük során és a gyakorlati tanítói munkában sem. Ebből ered, hogy jórészt gyenge matematikai felkészültségű jelöltek jöttek, jönnek felvételezni tanítóképzőinkbe. Akkor, amikor az alsó tagozati oktatás tartalmának egyre lényegesebb része lesz a matematikai műveltségi anyag, amikor a „frontátörés” éppen a komplex matematika-oktatás révén akar kibontakozni az alsó tagozatban . . .

Az idegen nyelvekkel kapcsolatos alacsony szintű érdeklődés nyilvánul meg az orosz nyelv rangsorolásában is, ezért került az utolsó helyre a szaktárgyi rangsorban, de nem sokkal jobb a helyzete a többi nagy világnyelvnek sem, mint másik felmérésünk eredményei mutatják.⁶ Mindez akkor jelent-

⁶Szeléni Gábor: A tanítóképzős hallgatók munkaerőlcését befolyásoló tényezők. Bölcsészdoktori disszertáció, 1976. 81–203.

kezik hallgatóinknál, amikor egyre nyilvánvalóbb, hogy már az ezredforduló előtt szükségessé válik az általános műveltség tartalmába beépíteni – és ezt döntően az iskolában kell realizálni – saját anyanyelvünk birtoklása mellé egy idegen nyelv tudását.⁷

Még egy kérdést kiemelünk hallgatóink tanulási módját vizsgáló anyagunkból, a 33. kérdést: „*Gondolt-e már (a hallgató) tanulási módszerének megváltoztatására?*”. 70 jelölt (40,4%) elégedett tanulási módszereivel és ezzel elért eredményeivel, míg 103 hallgató (59,5%) gondolt tanulási módszerének megváltoztatására, többnyire meg is indokolva választát. Ezek legtöbbször a folyamatos tanulás szükséges voltát fogalmazzák meg, a hangosan tanulás nehézségeit látják be, a meg nem értett anyagok „betanulásának” helytelenségéről szólnak stb. Pozitívnak értékelhetjük a hallgatók közel 60%-ának önvizsgálatát, feltámadó javító szándékát, a pályára való felkészülésben eredményesebb tevékenységre törekvést. S még jobban örülhetnénk, ha mindez nemcsak felismerés maradna, hanem erős elhatározással párosulva megfelelő cselekvés is követné.

Összegezés

Hallgatóink hivatásra való felkészülésében, szakmai ismeretszerzésében egyik leg-sarkalatosabb probléma a *folyamatos rendszeres tanulás biztosítása*. Ennek a szükségszerű voltát hallgatóink közül többen megfogalmazzák, mint ahányan érvényesítik saját gyakorlatukban; bár nem kedvezőtlen az arány a rendszeresen tanulók és a kampánytanulást végzők között: 43%-nyi folyamatosan felkészülő hallgatóság áll szemben az inkább vizsgára készülők 57%-ával. Ezen az egészében véve kedvező arányon belül viszont nem egészséges tendenciának érezzük azt, hogy az I. éven, de még a II. éven is tömegesebben jelentkező folyamatos felkészülésre törekvéssel szemben a III. évesek lazább tanulási morálja tapasztalható, náluk a legkisebb mértékű a folyamatos, rendszeres tanulás. Feltevésünk szerint ennek a hallgatói szemléletváltozáson, a tanulási „rutinszerzésen” kívül más lényeges eredői is vannak, így a képzés egész rendszeréből, tantervi és vizsgatervi feltételekből adódó okai léteznek. Minderre későbbi vizsgálataink, elemzéseink során kívánunk kitérni.

Az állandó, rendszeres tanulás adott szintjén kívül még jelentősebb probléma jelentkezik az ismeretek megszilárdítása, a *folyamatos ismétlés* terén. Még a fentinel is kedvezőtlenebb az arány a folyamatosan ismétlők 25%-os és a nem ismétlők 75%-os tömege között. A két tanulási sajátosság: a rendszeres tanulás és a folyamatos ismétlés közötti korreláció – a feltevésünknek megfelelően – eléggé szoros mind a minta egészére, mind az egyes intézmények mintáira vonatkozóan.

A tanulási tevékenységben alkalmazott módszerek terén is vannak kevésbé biztató jelek hallgatóinknál, így a jegyzetelés, lényeg kiemelése és főleg az értelmes tanulással kapcsolatban, mivel a mechanikus tanulás hívei eléggé jelentős mértékben fellelhetők hallgatóink között: a minta 1/3-a „alig értett tankönyvi szövegeket szokott megtanulni”. Hallgatóink tanulásában jelentős gondként szerepel a *hangosan tanulás* nagy elterjedtsége, 62,5%-uknál ez a mód a tipikusabb.

A szakmai ismeretszerzésben elsajátított ismeretek *gyakorlati alkalmazási szintje* fontos tényező a képzés eredményességét illetően. Egyik jelentős alkalmazási terület a

⁷ Az általános műveltség távlati követelményei. Az MTA ajánlásai. Köznevelés 1974/17. 12–27.

szemináriumokon, gyakorlatokon történő megbeszélésekben, vitákban való részvétel, mely nem eléggé nagymértékű nálunk, hiszen közel 1/3-a a tanítójelölteknek nem szívesen vesz részt ezekben.

A hallgatók tanulási módját kutató felmérésünkben helyet kapott a tanítóképzésben szereplő tudományterületekhez fűződő viszony feltárása. Ennek a viszonyoknak a legjelentősebb vonása: hallgatóink jelentősen *humán beállítottsága* – az irodalom, a pedagógia, a pszichológia, a nyelvészet és az ének-zene iránti vonzódása, valamint egyes alapozó szaktudományi ágak iránti *negatív beállítódás*: a marxizmus-leninizmus szakágai, a matematika és az orosz nyelv iránti érdeklődés alacsony szintje.

Hallgatóink tanulási módjait, tanulási szokásait vizsgáló felmérésünk eredményeit ezután történő további vizsgálatokkal kívánjuk megerősíteni, elsősorban a hallgatók képzési idejének felhasználását kutató, valamint a jelöltek szakmai és általános érdeklődési sajátosságait feltáró vizsgálatokkal, valamint a hallgatók tanulási tevékenységében jelentős szerepet játszó tantervi anyag, követelményrendszer vizsgálatával.

I. MELLÉKLET

Kérdőív

Megjegyzés: a kérdéseket figyelmesen olvassa el. Válaszát a sorvégi részben úgy jelezze, hogy a megfelelő jelzést, választ karikázza be vagy a kívánt számot írja be.

1. Van-e kialakult napirendje, és törekszik-e annak megvalósítására?	van	–	nincs
2. Tanulmányi munkája eredményesebbé tétele érdekében készít-e heti vagy havi tanulási tervet?	igen	–	nem
3. Tanulmányi munkája során			
a) egész évben folyamatosan tanul			
b) vagy inkább a vizsgaidőszakra számít	a	–	b
4. Mit tapasztalt magánál ismeretszerzése közben érdeklődése			
a) széles körű, vagy			
b) szűk körű	a	–	b
5. Kötelező szaktárgyain kívül – a marxizmus, a pedagógia, a pszichológia, a tantárgypedagógiák stb. – szükségét érzi-e az általános műveltség egyéb stúdiumainak a bevezetését a képzésbe, és miket javasol?	igen	–	nem
6. Tanítóképzős tanulmányai során a következő tudományterületeket ismeri meg:			
a marxizmus-leninizmus tárgyai			
a lélektan tárgyai			
a pedagógia tárgyai			
a logika			
iskolai gyakorlati képzés (hospitálás, tanítás)			
irodalom			
nyelvészet			
orosz nyelv			
ének-zene			
testnevelés			
rajz, művészettörténet			

technikai nevelés, gyak. foglalkozás

matematika

biológia, egészségtan

Az egyes tárgyakhoz fűződő érdeklődésének fokát úgy jelezze, hogy a sor végén írja be az 1–8-ig terjedő számsor valamelyik tagját. Az Ön számára legérdekesebb tárgy az 1. számot kapja stb. és az 1-es, 2-es stb. többször is szerepelhetnek.

7. A kollégiumban (vagy másutt) tanulás közben
a) figyelemelterelő ingerekkel nem találkozik
b) ezek nem zavarják
c) sokat idegeskedik miattuk a – b – c
8. Amikor előadást hallgat (vagy szemináriumon)
a) az előadó megállapításait minden további nélkül átveszi
b) vagy kritikus állásfoglalásra törekszik? a – b
9. Előadás közben és után
a) törekszik-e problémák megfogalmazására
b) vagy megelégszik a hallottak leírásával, tudomásul vételével a – b
10. Tud-e már megfelelőképpen jegyzetelni? igen – nem
11. Jegyzetelés közben
a) mindent igyekszik lejegyzetelni
b) vagy csak a lényeges megállapítások, példák leírására törekszik? a – b
12. Amikor tanul, törekszik-e a jegyzet, könyv szövegében a lényegét aláhúzással (vagy más módon) kiemelni? igen – nem
13. Törekszik-e arra, hogy csak alaposan átértett anyagot vésson be? igen – nem
14. Elő szokott-e fordulni Önnek az, hogy alig értett tankönyvi szöveget tanuljon meg? igen – nem
15. Amikor tanul
a) készít-e vázlatot, jegyzetet vagy
b) megelégszik a könyv többszöri átolvasásával a – b
16. Tanulás közben
a) a globális (egészében tanulás)
b) a frakcionáló (szétdaraboló) vagy
c) a kombinatív eljárást használja? a – b – c
17. Szokott-e hangosan tanulni?
18. Hangosan tanulja:
a) marxizmust e) éneket
b) logikát f) matematikát a – b – c
c) pedagógiát g) orosz d – e – f
d) pszichológiát h) más tárgyat g – h
19. Tanulás közben magamban dolgozom és
a) csendben
b) hangosan a – b
20. Tanulás során
a) ketten
b) többen tanulunk együtt a – b
Hogyan:

21. Saját megítélése szerint melyik típushoz tartozik:
 a) vizuális b) auditív c) motorikus a – b – c
22. Amikor tanul, meg szokta-e keresni szótárban vagy más helyen az előadáson stb. felmerült szakszavak, kifejezések jelentését? igen – nem
23. Törekszik-e az év közben megtanult anyag folyamatos ismétlésére? igen – nem
24. Ha valamilyen feladatot megold, dolgozatot készít, akkor gondosan szokta-e utána ellenőrizni? igen – nem
25. Ha teheti, akkor igyekszik-e a lelki élet jelenségeit megfigyelni a társasági és a kollégiumi életben? igen – nem
26. Ha teheti, igyekszik-e a nevelés-oktatás jelenségeit a tanítóképzős órákon kívül – más iskolában, intézményben, televízióból stb. – megfigyelni? igen – nem
27. Megfigyelés közben
 a) inkább a részletek maradnak meg Önben
 b) vagy az egész, a részletek bizonyos elmosódásával? a – b
28. Hajlamos-e néhány esetből történő általánosításra? igen – nem
29. Vannak-e nehézségei a tanítóképzős tanulmányai során szerzett ismereteinek átadása terén, a tanulók nyelvére való lefordításban? igen – nem
30. A különböző megbeszéléseken mire törekszik:
 a) az igazság megtalálására, még saját tévedésének beismerése árán is, vagy
 b) a legfontosabb Önnek a saját elvekhez ragaszkodás és a vitapartner legyőzése? a – b
31. Szeret-e vitatkozni, vagy jobban kedveli a viták nélküli foglalkozásokat, beszélgetéseket? a – b
32. Mikor szokott tudásában, ismereteiben és pedagógiai tevékenységében elbizonytalanodni? (Eset-leírás röviden, az ok világos megjelölésével.)

33. Vizsgák után vagy máskor gondolt-e mártanulási módszerének megváltoztatására? Ha igen miért? igen – nem

II. MELLÉKLET

Összesítés

1.	van:	91 főnél	nincs:	87 főnél
	igen:	70	nem:	39
2.		49 fő		122 fő
3.		77		109
4.		147		23
5.		132		37

6.	1.	629	(X.)	6.	353	(II.)	11.	626	(IX.)	
	2.	361	(III.)		7.	570	(VI.)	12.	795	(XII.)
	3.	408	(IV.)		8.	802	(XIV.)	13.	800	(XIII.)
	4.	720	(XI.)		9.	584	(VII.)	14.	586	(VIII.)
	5.	314	(I.)	10.	472	(V.)				
	*	**	***							
7.		18 fő			83 fő			73 fő		
8.		53						126		
9.		132						46		
10.		143						28		
11.		24						142		
12.		166						9		
13.		168						8		
14.		56						117		
15.		100						77		
16.		56			38			89		
17.		112						69		
18.	a)	41 fő		b)	30 fő		c)	23 fő	d)	21 fő
	e)	138 fő		f)	17 fő		g)	114 fő	h)	20 fő
19.		132 fő						37 fő		
20.		50						29		
21.		119 fő			43 fő			15 fő		
22.		151 fő						18 fő		
23.		45						129		
24.		127						39		
25.		136						24		
26.		147						13		
27.		74						96		
28.		80						82		
29.		80						78		
30.		166						6		
31.		129						50		
32.		132						5		
33.		103						70		

*a tudomány sorszáma

**a tudomány kapott pontszáma

***a tudomány rangsor helye